Nigora Mahmudovna Djampulatova
Yunus Rajabiy nomidagi O‘zbek milliy musiqa sana’ti instituti

YUQORI BOSQICH TALABALARINING KOMMUNIKATIV RIVOJLANISHI KOUCHING KONTEKSTIDA

Annotasiya: Ushbu maqolada talabaning kommunikativ mahsuloti sifatining mezonlari, uning kommunikativ etukligi mezoni, kommunikativ rivojlanishdagi so'z boyligining ko'payishi, o'z fikrlarini to'g'ri, to'liq va aniq ifodalash, bayonotni mantiqiy va izchil qurish va uni suhbatdoshga tushunarli va ochiq qilish qobiliyati bilan bog'liq muhim sifatlar haqida to‘htalib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: Kouching, kommunikativ, kompetentsiya, muloqot, faoliyat.

Mamlakatimizda ro‘y berayotgan islohatlar oliy va kasbiy ta’lim tizimida o‘zgarishlarni talab qiladi. Jamiyat ta’lim tizimidan erkin fikrlovchi, mas'uliyatli, kommunikativ faollikni rivojlantirish uchun tanlash huquqini biladigan va bu tanlovni qanday amalga oshirishni biladigan ong va mas'uliyat bilan harakat qiladigan etuk kadrlarni kutmoqda. Ta’limning zamonaviy modernizatsiya sifati joriy etilgan innovatsiyalar, atrof-muhitning innovatsion salohiyati bilan bog‘liq,

Shunday jarayonlardan biri, kouching bo‘lib u mavjud faoliyat sub'ektini shakllantirish uchun sharoit yaratish, o‘z imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish, mustaqil turli hayotiy vaziyatlarda mas'uliyatli qarorlar qabul qilish, tanlovlar, ularning mumkin bo‘lgan oqibatlarini oldindan ko‘ra bilishdir.

Kouchingni nafaqat sport va biznesda amalga oshirilishi mumkin, uni oliy ta'lim tizimiga faol joriy etish, bizningcha, ta'lim sifatini oshiradi, chunki kouchingda o'zaro hamkorlikning har bir ishtirokchisi mustaqil ravishda muammolarni hal qilish, tashabbus ko'rsatish, tanlov qilish, mas'uliyatni o'z zimmasiga olish va qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega boladi.

Kouchinglik kontekstida yuqori bosqich talabalarining kommunikativ rivojlanishi masalasini ko'rib chiqaylik.

Ma'lumki, kommunikativ rivojlanish har qanday ijtimoiy toifa uchun muhim tarkibiy qismdir (bizning tadqiqotimiz doirasida talaba). Uning muvaffaqiyati kommunikativ rivojlanishi qanday bo'lishiga bog'liq.

Aloqa rivojlanishi kompleks vazifasini bajaradi insonning barcha psixik jarayonlari va funktsiyalarining rivojlanishi va shakllanishini rivojlanadi.

Ushbu ish bilan bog'liq holda, talabaning kommunikativ mahsuloti sifatining mezoni va shuning uchun uning kommunikativ etukligi mezoni kommunikativ rivojlanishdagi individual miqdoriy to'planishlar emas, masalan, so'z boyligining ko'payishi, lekin o'z fikrlarini to'g'ri, to'liq va aniq ifodalash, bayonotni mantiqiy va izchil qurish va uni suhbatdoshga tushunarli va ochiq qilish qobiliyati bilan bog'liq muhim sifat ko'rsatkichlaridir. Boshqacha qilib aytganda, bu gap suhbatdosh uchun qanchalik samarali ekanligi va talabaning og'zaki nutqi maqsadlariga qanchalik mos kelishi muhimdir. Kommunikativ rivojlanish, bizning fikrimizcha, o'z nutqini aloqa sherigiga qarata olish qobiliyati bilan tavsiflanadi.

Zamonaviy sharoitda kommunikativ rivojlanish ma'lum bir doiradagi shaxslararo o'zaro munosabatlarda samarali muloqotni yaratish uchun zarur bo'lgan ichki resurslar tizimini takomillashtirish sifatida qaraladi (muloqot deganda biz birgalikdagi faoliyat ishtirokchilari o'rtasida ma'lumot almashishni tushunamiz.

Muloqot jarayonida suhbatdoshlarning harakatlarining birligi ta'minlanadi, ularni birlashtirish amalga oshiriladi, xatti-harakatlarning o'zaro tushunishi va izchilligi tartibga solinadi, madaniyat, bilim, mehnat subyekti sifatida shaxs sifatlari shakllanadi.

B.G.Ananiev, A.A.Bodalev, A.N.Leontiev, B.F.Lomov, V.N. Myasishchevlarning tadqiqotlarida biz munosabatlarni o'rnatish qobiliyati faoliyatning o'ziga xos shakli sifatida qaralishini ko'ramiz.

Kommunikativ faoliyat jarayoni "bog'langan harakatlar tizimi" sifatida qurilgan (B.F.Lomov). Har bir bunday "bog'langan harakat" Ikki sub'ektning o'zaro ta'siri, ikki odamlarning muloqotini boshlash qobiliyatidir. Bu kommunikativ faoliyatning

dialogik xususiyatini namoyon qiladi va dialogni "bog'liq harakatlar" ni tashkil qilish usuli sifatida ko'rish mumkin.

Muloqotning asosiy birligi nutq jarayonidir. Talabalar shaxsiyatining kommunikativ rivojlanishining mohiyatini tushunish uchun "nutq" tushunchasini aniqlash kerak, chunki u muloqotni o'rnatish usuli va kommunikativ faoliyat vositasi sifatida ishlaydi.

Tadqiqotimiz mantig'ida shuni ta'kidlash mumkinki, nutq kommunikativ faoliyatning bir qismi bo'lganligi sababli, shaxsning nutqini rivojlantirish uning kommunikativ faoliyatining ajralmas qismidir. Biroq, nutqni rivojlantirish kontseptsiyasi kommunikativ rivojlanish kontseptsiyasiga qaraganda unchalik samarali va keng qamrovli emas.

Talabalarning kommunikativ rivojlanishi jarayonida nutq tipologiyasini aniq tushunmasligi mumkin emas. Mavzuni turli xil nutq turlari bilan o'zlashtirish uning kasbiy, shaxsiy, kommunikativ rivojlanishi, shaxsning neoplazmasi sifatida mutaxassisning psixologik madaniyatini shakllantirishiga olib keladi.

Odatda, adabiyotda nutq faoliyatining to'rt turi ajratiladi: nutq (dialogik va monolog nutq), tinglash, yozish va o'qish.

Bu mavzuda B.S.Badmayeva va A.A.Malishevaning fikrlari juda qiziq, ularning aytishlaricha “ Nutq faoliyati yozma yoki ogzaki bo’lishidan qatiy nazar muallifning shaxsiy ehtiytojidan kelib chiqgan hamda motivlangan faoliyatdir”,chunki o’ta savodli yozilmagan bo’lsa ham, u muallifning goyasini, fikrini aniq ko’rsatadi bu esa kimningdir fikrini qayta yozish emas balki nutq faoliyati bo’ladi. Bir so'z bilan aytganda, ta'lim muassasalarida o'rganiladigan til emas, balki nutq faoliyatidir.

Ushbu ish kontekstida biz nutq faoliyatining nutq kabi turini ko'rib chiqish bilan cheklanamiz, chunki nutq an'anaviy ravishda muloqot jarayonida fikrlar, his-tuyg'ularni ifodalash jarayoni sifatida belgilanadi. Aloqa rivojlanishini tahlil qilish talabalar "nutq" tushunchasining talqin qilinishini tadqiqotchilar tomonidan olingan faktlarga asoslanadi. Biroq, bu amaliy mashg'ulotlar faqat nutq ko'nikmalarini

shakllantirishga bag'ishlanadi degani emas. Nutq faoliyatining barcha turlarini to'ldirish kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish uchun turli xil ish usullari va shakllarining kombinatsiyasini o'z ichiga oladi, buning natijasida bir malakaning rivojlanishi kouchinglik orqali boshqalarning rivojlanishiga yordam beradi.

T.S.Putilovskayaning fikriga ko'ra, shaxsning kommunikativ rivojlanishi insonning kamolot davridagi ijtimoiy shartli o'zgarishlarning murakkab ko'p qirrali jarayoni bo'lib, uning barcha aqliy jarayonlari, birinchi navbatda nutqi, fikrlash xotirasi, rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. Biroq, bu juda o'ziga xos, chunki u sub'ektning nutqi va kommunikativ faoliyatini shakllantirishdagi asosiy jarayonlar bilan bog'liq bo'lib, uning tabiati va o'zgarish tezligini belgilaydi. Ushbu jarayonlar orasida asosiysi jamiyatdagi muloqot jarayonida turli xil aloqa vazifalarini qo'yish va hal qilish qobiliyatini bir yo’nalishdan ikkinchisiga bosqichma-bosqich o'zgartirishdir.

Shunday qilib, talabalarning kommunikativ rivojlanishi muammosini tushunishga turli yondashuvlar bizga "talabalarning kommunikativ rivojlanishi" ilmiy integratsiyalashgan toifasining kontseptual maydonini yaratish imkoniyatini beradi.

Kommunikativ rivojlanish muammosi bo'yicha adabiyotlarni har tomonlama tahlil qilish ushbu jarayonni quyidagicha ko'rib chiqishga imkon beradi:

- murakkab progressiv harakat sifatida, uning davomida shaxs o'zining kommunikativ qobiliyatlari va ijtimoiy mavqei doirasida shaxslararo aloqalarni o'rnatish uchun zarur bo'lgan shaxslararo tajribani shakllantirish darajasiga ko'tariladi;

- shaxsning o'zini o'zi "ideal" shaklga ko'tarishi sifatida va bu jarayonning amalga oshishi uchun kompleks yondashuvni o'z ichiga olgan pedagogik harakatlar ketma-ketligini aniqlash kerak.

o'quvchi hayotiga kiritish, uning individual xususiyatlarini talqin qilish, uni o'zi kabi qabul qilish, u bilan birgalikda ta'lim traektoriyasini qurish, o'quv jarayonini o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlariga moslashtirish;

- shaxsning kommunikativ faolligini shakllantirishning uzoq, vaqt talab qiluvchi jarayoni sifatida, u asos solingan va shakllanishni chaqaloqlik davridan boshlab, shaxsning butun hayoti davomida davom etadi.

Xulosa qilib aytganda o'quvchilarning kommunikativ rivojlanishiga olib keladigan kommunikativ faoliyat etakchi rol o'ynaydi. Shuning uchun kommunikativ rivojlanish faqat tizimlashtirilgan kommunikativ faoliyat davrida haqiqatan ham boshqarilishi mumkin bo'ladi, agar o'qituvchi-kouch asosiy qonuniyatlarni bilsa, bu jarayonni sezilarli darajada tezlashtirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. EA Tsybina. Yuqori sinf o‘quvchilariga ingliz tili o‘qitish bo‘yicha kouchinglik. Qo'llanma1. Ananiev, B. G. Zamonaviy inson bilimi muammolari haqida. – Ed. 2-chi / B. G. Ananiev. - Sankt-Peterburg: Piter, 2001. - 272 p.

2. Babanskiy, Yu. K. Zamonaviyda o'qitish metodikasi o'rta maktab / Yu. K. Babanskiy. - M., 1995 yil.

3. Badmaev, B. Ts. Nutq malakasini o`rgatish psixologiyasi / B. Ts. Badmaev. – M.: VLADOS-PRESS nashriyoti, 2002. - 224 p.

4. Bityanova, M. R. Ijtimoiy psixologiya / M. R. Bityanova. - M.: Xalqaro pedagogika akademiyasi, 1994. - 106 b.

5. Bodalev, A. A. Shaxsning kommunikativ yadrosi haqida / A. A. Bodalev //Sovet pedagogikasi. - 1990. - No 5. - S. 77–81.

6. Galskova, N. D. Chet tillarini o'qitishning zamonaviy usullari: o'qituvchi uchun qo'llanma. - 2-nashr, qayta ko'rib chiqilgan. va qo'shimcha / N. D. Galskova. - M.:ARKTI, 2003. - 192 b.

7. Yuldasheva, Nasiba Kamolovna, Djampulatova, Nigora Makhmudovna TALABALALARNING KOMMUNIKATIV RIVOJLANISHI KONTEKSTIDA KOUCHINGLIK MODELI // ORIENSS. 2022. №11. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/talabalalarning-kommunikativ-rivojlanishi-kontekstida-kouchinglik-modeli.

8. Oliy kasbiy davlat ta’lim standarti ta'lim. - M .: Davlat. com. Oliy ta'lim uchun RF, 1995. - 384 p.

9. Danilova, M. Murabbiy nigohi bilan kadrlarni rivojlantirish va tayyorlash / M. Danilova, S. Savkin // Murabbiylik: kelib chiqishi, yondashuvlari, istiqbollari. - SPb. : Rech, 2003. - S. 20–24.

10. SAIDOVA MAKHSUDAKHON ABBASOVNA. Chet tillarini o‘qitishda pragmatik kompetentsiyani tinglab tushunishdagi o‘rni va nutq qobiliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati.2022/10/6..Материалы конференции
TIL O‘QITISH: YANGI YONDASHUV VA INNOVATSIYALAR 24-28 б.

11. Daisy, D. Ishbilarmon ayollar uchun shaxsiy murabbiylik: o'zgaruvchan tajriba / D. Daisy // Murabbiylik: kelib chiqishi, yondashuvlari, istiqbollari. – Sankt Peterburg. : Nutq, 2003. - S. 80–85.

12. Dermanova, I. B. Psixologik seminar. Shaxslararo munosabatlar: ko'rsatmalar / I. B. Dermanova, E. V. Sidorenko. - Sankt-Peterburg. : Nutq, 2005. - 40 b.

13. DJAMPULATOVA NIGORA MAXMUDOVNA. COMMUNICATIVE DIFFICULTIES IN ENGLISH AND WAYS TO OVERCOME THEM. Тип: статья в журнале - научная статья Язык: английский.. Год: 2021. Страницы: 10-11

WORDLY KNOWLEDGE